

מבשרנו של רבינו מרן הגאב"ד הגאון הגדול רבי צבי פרידמן שליט"א

עלון חיזוק לגבהות הלב ורוממות הדעת

על משכנות הרועים

גיליון ד' מוגדל • ירחיח את ה'תש"פ

מסורת ההלכה | שיעורי רבינו שליט"א

מתוך שיעור רבינו מרן הגאב"ד שליט"א במעמד "הקבלת פני רבו" - סוכות תשע"ט

בבית המדרש המרכזי "מנחת שלמה" בני ברק

בדין אגד של אינו בר חיובא

שהיו אוגדין את לולציהן בגימוניות של זהב, אמרו לו צמינו היו אוגדין אוחו מלמטה". והיינו שהזהב לא היה עיקר האגד, והיו אוגדין גם צמינו מתחת לגימוניות של זהב, או למטה מהן. ומבאר הרא"ש שם (סימן כ"ד) את תשובת רבי יהודה, וזה לשונו: "אבל לאחר שנעשה צו אגד של חובה, אם הוסיף אגד אחר לנוי ליכא צל תוסוף", עכ"ל.

ולכאורה יוצא מדברי הרא"ש, שאם אדם הוסיף על הד' מינים חיזה פרח יפה לנוי, אין צוה איסור צל תוסוף, כיון שזה לנוי. אבל השפת אמת אומר, שלולי דברי הרא"ש היה אפשר לפרש תשובת רבי יהודה, שהכוונה שכיון שאגד כבר למטה מהן ממנינו, אם כן האגד השני לא היה אגד, כיון שכבר אגוד ולא עובר בצל תוסוף. והיינו שידן דין אגד, פירושו לקחת דברים נפרדים ולאגוד ביחד, וכיון שזה כבר אגוד אין האגד השני חשיב אגד.

העולה מזה על פי דעת השפת אמת, שאגד שני אין לו דין ושם אגד כלל, כיוון שהמינים כבר אגודים בין כך זה לזה. ולפי זה בנידון דידן שקטן אגד את הלולב אם אצו יוסוף אחר כך אגד, אין זה כלום ולא מהני ולא מדי וצריך להחיר את האגד של הקטן לגמרי, קודם שיאגוד בר חיובא.

אבל הרי ברא"ש מוכרח דלא ס"ל כן, ומתוך שלא פירש בהשפת אמת ורק כתב דכיון שהוסיף לנוי ליכא צוה משום צל תוסוף, ומשמע שאילו היו קושרים הגימוניות של זהב לשם אגד, היו עוברים על צל תוסוף, אע"פ שהד' מינים כבר אגודים קודם לכן צמינס. ומוכרח דדעת הרא"ש, דשייך אגד אחר אגד, כיון שאם יתיר האגד הראשון ישארו אגודים ע"י האגד השני, מקרי נמי שם ודין אגד. ולפי זה, דחויין שאף בדבר אגוד שייך אגד, סגי שהאז יחזור ויאגדנו באגד נוסף, ואין צריך להחיר את האגד של הקטן.

והנה בשער הציון בסימן תרי"ט (אות ט"ו) כתב צוה שאם קטן אגדו יתירנו ויאגדו שנית". וצ"ב שזה לכאורה כפירוש השפת אמת, ודלא כמשמע ברא"ש.

עוד יש להסתפק צוה, האם מה שכתב המשנ"ב בשער הציון ש"יתירנו ויאגדנו שנית", [ובאירנו צוה שהוא משום שאין אגד אחר אגד ולכן צריך להחיר האגד הראשון], האם כוונתו דחוקא שזה הלצה שקודם יתירנו ורק אחר כך יאגוד, או שאפשר קודם לאגוד ע"י בר חיובא ורק אחר"כ להחיר את האגד של הקטן.

← המשך בעמוד 2

בסימן תרי"ט א' סעיף א' נפסק: "מלוות ד' מינים וכו' ומלוות לאוגדס בקשר גמור, דהיינו שני קשרים זה על זה, משום נוי". והיינו שאין חיוב באגד, רק חיוב בעלמא, שיש צוה נוי. ולכן בסימן תרי"ט פוסק הרמ"א: "לולב שאגדו עכו"ם כשר". אבל המג"א (שם ס"ק ח') חולק וס"ל שלכתחילה לא יאגדנו אלא בר חיובא, כיון דכל שאינו מחויב בדבר אינו ראוי לתקנו. והיינו שאע"פ שאין האגד חיוב מ"מ יש צוה מלוות, ולכן צריך לעשותו דווקא ע"י בר חיובא, ואף שהוא משום נוי, ג"כ פסול בגוי.

והמג"א מוכיח כן מהגהות מימוניות פ"א מהלכות יציאת (אות ט') בשם ר"ת לגבי תפילין שכחצו צהם "וקשרתם - וכתבתם", ודרשו חז"ל "כל שיצנו בקשירה ישנו בכתיבה וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה", והיינו שמי שמחויב בצמיות קשירת תפילין ישנו בכתיבה, שרשאי לכחצו תפילין וכל תיקוני תפילין, אבל מי שפטור מקשירת תפילין והנחתם מופקע גם מדיני כתיבה ותיקון תפילין. ודעת רבנו תם שהוא הדין בכל המצוות נאמר כלל זה, שרק מי שמחויב בצמיות יכול לעשות את תיקוני המצווה, ומי שאינו מחויב בדבר אינו ראוי לתקנו. וכן גם עכו"ם שהוא מופקע מנטילת לולב, ממילא מופקע גם מעשיית האגד. והמשנה ברורה שם ס"ק י"ד נוקט להלכה, שטוב להחמיר צוה ולאגוד שוב ע"י בר חיובא.

ולפי זה הוא הדין קטן, אינו יכול לאגוד לכתחילה את הלולב, ואם אגדו טוב להחמיר ולאגוד שוב ע"י גדול. אלא שיש לדון, באגדו קטן האם סגי צוה שבהר חיובא יוסוף עוד אגד, או שצריך להחיר את האגד של הקטן ורק אחר כך לאגוד שוב ע"י בר חיובא.

ונראה צוה, שהנה במשנה בסוכה (ל"ו ע"ב) גרסינן: "אין אוגדין את הלולב אלא צמינו דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר אפילו בחוט במשיחה". והגמ' מביאה שם מ"ד שמבאר את מחלקותם, שרבי יהודה קסבר לולב צריך אגד מן התורה ואם לא אגד לא יצא ידי חובתו, ואם כן החוט שמאגד את הד' מינים הוא חלק חיוני מהד' מינים, וממילא אם אגד בחוט ממנין אחר עובר בצל תוסוף, ואין אוגדין צו. אבל רבי מאיר קסבר לולב אין צריך אגד מן התורה אלא מדרבנן, ואם כן אין החוט חלק חיוני מהד' מינים, ולכן אין צוה צל תוסוף ואוגדים גם בחוט גם במשיחה.

והנה במשנה שם בהמשך, מקשה רבי מאיר לרבי יהודה: "מעשה באנשי ירושלים

מעמד שמחת חג והקבלת פני רבו

כמידי חג בחג הקבלת פני רבו ושמחת בית השואבה בעיה"ת בני ברק ת"ו

קדם רבינו מרן הגאב"ד שליט"א

יתקיים אי"ה ביום שלישי א' דחזה"מ סוכות באולמי 'כליל מלכות' בשעה 11.45 [אולם ברקת ק"ג]

שיעור בענייני דיזמא בשעה 12:00

מיד לאחר מעמד הקבלת פני רבו ושמחת החג ברוב עם ובהמון חוגג בליווי תזמורת

"וְשִׂמְחֶתָּ בְּהִגְדְּךָ וְהִיִּיתָ אִתְּךָ שִׂמְחָה"

בדין אגד של אינו בר חיובא

ונראה שהנה הרמ"א בסימן תרכ"א ס"א מציא את המהרי"ל, בדבר מה שהיה נהוג בזמנם שהגויים שמכרו את ההדסים ליהודים היו אוגדים בחוט את הג' הדסים, והורה המהרי"ל שאין לאגוד את ההדסים כך יחד עם הלולב, כיון שהחוט באמצע שאוגד את ההדסים הוא חצייה. אלא צריך להמיר את החוט מההדסים, כדי שלא יהיה חצייה בין ההדסים ללולב והערבה. ודרכי משה מוסיף בשם המהרי"ל, שצריך שימיר את החוט הכרוך סביב ההדסים קודם שאוגדם עם הלולב, אבל לא יאגוד עם הלולב ואחר כך ימיר את החוט מההדסים. וצ"ב מדוע אין יכול לאגוד הג' מינים ורק אחר כך ימיר את החוט מההדסים, הרי סוף סוף הוריד את החצייה קודם הנטיילה, ומה נפקא מינה אם זה קודם האגד או לאחריו.

ונקדים: והנה אמרין בגמרא בסוכה דף ל"ז ע"ב: "ואמר רבה לא לדון איניש לולבא בהושענא, דלילמא נתרי טרפי והוי חצייה". ומבאר רש"י ד"ה לא לדון איניש לולבא בהושענא - "לאחר שאגד הערבה וההדס יחד, לא יתחב הלולב למלמעלה בתוך האגד, דלילמא נתרי טרפי - "הלולב משיר עלי ההדס והערבה ומשתיירין באגד, וחוללין בין מין למין ואינם אוגדים יחד להיות לקיחה אחת", עכ"ל. ומבאר ברש"י שאפילו שהם קשורים ואוגדים יחד, אבל כיון שיש חצייה בין המינים, לא היו אגד כיחידה אחת.

ולפי זה מובן מה שכתב הדרכי משה בשם המהרי"ל, שצריך דווקא קודם להמיר החוט מההדסים ורק אחר כך לאגוד הג' מינים ולהסיר החצייה, שאין כוונתו רק לחצייה בשעת נטיילה, אלא כוונתו שאם יאגוד הג' מינים ורק אח"כ ימיר החוטים מההדסים, אם כן נמצא שאין כאן אגד ליחידה אחת וחסר במעשה האגד. ושוב גם אם אחר כך יוריד האגד, לא מהני, דהו"ל בגדר מעשה ולא מן העשוי.

ונבאר הדברים יומר, שהנה לכאורה כל עיקר הדין שאגד צריך שיהיה רק על ידי בר חיובא צריך ביאור, שהרי הדין של אגד קיימא לן (שם בסימן תרכ"א ס"א) כדעת רבי מאיר אלא מדרבנן משום נוי. ואם כן כמו שבג"י סוכה" לא מצינו שום דין בעשייתו ואפשר גם ע"י קטן ושאר מי שאינו בר חיובא, אם כך הוא הדין גם באגד דקיי"ל שהוא רק משום נוי, מדוע לא יוכלו לאגוד גם ע"י קטן ואינו בר חיובא לכתחילה.

ומבאר בזה בשו"ת אבני נור (או"ח סימן תל"ג), שאין באגד הגדר של נוי כמו "נוי סוכה", שזה נוי של מראה של יופי. שהרי רש"י כתב (דף ל"ג ע"ב) שחובה לאגוד בקשר גמור בקשר של שבת משום "ואוהו", וזה בהכרח לא מדין נוי של יופי בעלמא, שהרי אין מוסיף ציפוי אם זה אגוד ע"י קשר גמור שאסור בשבת או ע"י קשר עניבה. אלא שהמורה רוצה שיהיה "לקיחה תמה", וזה על ידי שאגוד הג' מינים והווי כיחידה אחת, וזה לא מתקיים אלא באגד גמור, שקושרם ע"י קשר שאסור בשבת.

ולפי זה יוצא, שבמעשה האגד עושה "חלות" בד' מינים, שיהיו כיחידה אחת. ולכן רק מי שבר חיובא במצווה יכול לעשות חלות במצווה. וממילא מובן מדוע קטן אין יכול לאגוד, שמאחר שדעת רבינו תם שכמו שכתפלין נאמרה ההלכה וההיקש של "וקשרתם וכתבתם - מי שאינו בקשירה אינו בכתיבה", הוא הדין שכל המורה כולה כן הוא, אם כך גם חלות האגד על הג' מינים צריך שיהיה ע"י בר חיובא.

ומעתה לפי זה מובן היטיב דעת רש"י (ל"ז ע"ב) שחצייה בין המינים פוסל את האגד, כיון שצריך מעשה חלות של אגד ללקיחה אחת שהג' מינים נהיים כמין א', וכל זמן שיש חצייה ביניהם חסר בצירוף ביניהם דלא הווי ממש כמין אחד. ולפי זה

אחי שפיר היטיב דעת המהרי"ל שהוצא דרכי משה, שצריך דווקא שיזיח את החוט הקושר את ההדסים לפני האגד, משום שחוט זה הוא חצייה בתוך האגד (לא בנטיילה), ומאחר שנמצא דאגד הוא חלות דין זה צהג' מינים שהופכם ללקיחה תמה ומין אחד, אם כך מוכרח שיזיח את החוט לפני האגד ולהמיר את ההדסים לפני שאוגדם עם הלולב והערבות, משום שאם יאגדם עם החצייה או כשיסיר את החצייה אחר כך הוא בפסול של "מעשה ולא מן העשוי". שאם הג' הדסים קשורים בחוט בשעת האגד, או חסר בחלות מעשה האגד של הג' מינים ליחידה אחת, ואם יאגוד הג' מינים ושוב ימיר רק אחר כך את החוט הוא חסרון של מעשה ולא מן העשוי.

העולה מהדברים לדין, שכמו שהמהרי"ל אמר את דינו לענין חצייה שלא יכול לאגוד ואחר כך להמיר, משום דהאגד הוא חלות ואם יסיר החצייה אחרי האגד הוא

בפסול מעשה ולא מן העשוי. אם כך הוא הדין גם בנידון דידן, לענין אגד של קטן, לא סגי שהבר חיובא יאגוד שוב ורק אחר כך ימיר את האגד של הקטן. דכיוון דמשמע שאין שם אגד אחר אגד, ולא סגי בתוספת אגד, אם כן אם יאגוד שוב הבר חיובא בזמן שיש האגד של הקטן לא הוא שם אגד בשעת הקשירה, ומה שממיר אחר כך שוב הוא מעשה ולא מן העשוי. נמצא לפי זה מה שכתב המשנה ברורה בשער הציון שם לגבי אגדו הקטן "יחירו ויאגדנו שנית", הוא דווקא, שקודם ימירנו את האגד של הקטן ורק אח"כ יאגדנו שוב ע"י בר חיובא.

והנה רש"י הנ"ל (בדף ל"ז ע"ב) ביאר שאסור להכניס הלולב לתוך האגד של ההדס והערבה, כיון שהעלים ינשרו ויחלוץ בין הג' מינים, "ואינם אוגדים יחד להיות לקיחה אחת". והקשה הרש"י ש הרי קי"ל שלולב אין צריך אגד, וביאר [וכן כתבו הלבוש ושו"ע הרב] שבאמת אין העלים שנשרו חוללים בין המינים, כיון שחצייה בתוך האגד לא חולץ בין המינים (ודלא כרש"י). אלא החצייה כאן הכוונה שחוששים שהעלים הנושרים יחלצו בין ידו לבין המינים. ולפי שיטת האחרונים הנ"ל יוצא, שאם יחזיק את הג' מינים למעלה לא במקום הקשר ששם יש עלים תלושים, אז כיון שאין חצייה לידו מהני. אבל לפי רש"י לא יועיל, כי סוף סוף באגד יש חצייה שחוללת בין המינים ולא היא אגד. ובאמת הב"י אומר כן להדיא כרש"י, והאחרונים לא סברו כן.

יוצא מהאחרונים שלשיטתם אין חסרון כלל שיעשה קשר ואח"כ יסיר החצייה, שאין חסרון של מעשה ולא מן העשוי, כי יש כאן אגד רק שיש לחשוש שהאגד של הקטן יחלוץ בשעת נטיילה, ולכן אם יסיר קודם נטיילה אפילו אחר האגד של הבר חיובא, אין בזה שום חשש. ולפי זה כל דברי המהרי"ל שקודם יסיר החצייה ורק אח"כ יאגוד, כי נוקט כרש"י, וכנ"ל.

והנה הרמ"א לא הביא את דברי המהרי"ל הנ"ל, ויש לנדר, דהוא לשיטתו בזה, דנקט דאגד הגוי כשר, והיינו שכל האגוד אינו אלא נוי בעלמא ולית ליה סברת רש"י שהאגד עביד ליה ליחידה אחת.

לפי"ז החוט של ההדסים אינו מצטל את עצם אגוד המינים לכתחילה "לקיחה תמה", וכל הריעותא שבו, שמהוה הוא חצייה בין היד למינים, ואשר לכן, יוכל לאגוד המינים יחד, ורק אח"כ לשלוף את החוט החוטה, ודלא כהמהרי"ל הנ"ל.

אך למה דקיימא לן כהמג"א שאגד הנכרי פסול, הרי למשנת, ההסבר כעין הגדר של רש"י, ושוב יש לחוש לדברי המהרי"ל, ויקפיד להסיר את חוט ההדסים, ורק אח"כ לעשות האגד. וכן באגדו הקטן, יקפיד האב מקודם, להמיר האגד, ורק אח"כ, לאגוד מחדש, וכלשון המ"ב.

דברי בירור והשקפה באספקלריא של תורה

"להתבונן במבט של תורה"

לפני כעשור כאב עולם התורה עם פרסומם של דברים חמורים המלאים טשטוש ובלבול אודות השקפת התורה על 'מסירות נפש' של החופשיים הלאומיות ואנשי הצבא וכך, ומאחר שהדברים נאמרו ברבים במקום ציבורי ועוררו הזדהוּת רבותינו מרנן ורבנן זיע"א ויבדלח"ט שהזדעזעו למשמע הדברים והביעו כאבם הנורא - מי בגלוי ומי בסתר - על שכך עלתה בימינו.

בהוראת מרנן ורבנן זיע"א יצא עיתון בני התורה דאז במאמרי בירור והשקפה להעמיד את דעת התורה, כאשר רבינו מרן הגאב"ד שליט"א פירסם דברי בירור והשקפה באספקלריא של תורה במוסף השבועי, תחת הכותרת: "להתבונן במבט של תורה".

כפי שסופר בשעתו, הדברים היו לעיני רשכבה"ג רבינו מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א, שבידך על העמדת הדברים כדת של תורה, חרף ניסיונות גורמים יודעים למנוע את פרסומם, והחרפת מאבקם נגד שלוחי דרבנן, עורכי ומנהלי העיתון.

הקב"ה להלוך בדרכיו - זאת המידה עומדת לו לעד ודבוק בה כל ימי חייו. אבל אלו האנשים שאין יראת ד' בלבבם, אף שמחזיקים במדת החסד, הרבה פעמים הוא רק מחמת חברת מין האנושי, ובהמשך הזמן יתגלה רוע לבבם, שעושים אכזריות גדולות מאד אשר תצלנה אוזני שמעם. עכ"ל.

ומה שלפעמים יש טועים ואומרים שנראה להם שהפוקרים מצטיינים יותר בעניני בין אדם לחברו, כבר הביא בספר אבן שלמה (פרק ד, י"ג) מהגר"א בזה"ל: רוב המינים והחוטאים אין אדם למקום הם לפי הנראה טובים בטבע, וזוהי אחת המתחבולות היצר לפרוד רשת לפני טועי רוח להמשך אחריהם. ויסודו בביאור הגר"א משלי י"א ט' על הפסוק "בפה חנף ישחית רעהו", ד'משחית' נקרא בעבירות שבין אדם למקום, והבא להדיח הוא 'בפה חנף'. כי זולת זה אי אפשר לו להדיח, ולכן רוב המינים טובים בטבע, כי גונב לב רעהו ומשחית אותו ומדיחו מדרך הטוב. ומבאר שם שזה המשך הפסוק "ובדעת צדיקים יחלצו", שרק הצדיקים שעוסקים תמיד במצוות ד' ויודעים דרכי ד'. המה יכירו פיתויו שדבריו סרים מדברי ד', ומבינים שמה שמדברים דברים טובים זה 'חנף' ומחמת זה 'יחלצו'. עכ"ל.

והנה ידועה ה"תמיהה" בדבר ענין 'צדיק ורע לו, רשע וטוב לו'. וכל ספר איוב עוסק בנושא זה. וכבר כתב שם הרמב"ן, שמציאות צדיק ורע לו אינה מטרידה כ"כ, שמאחר ש"אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא". מגיע לצדיק עונש. ומה שמטריד הוא המציאות של רשע וטוב לו שאף שהרשע למקום אפשר שהוא מושלם במעשי חסד ואהבת הבריות וכו', מ"מ מי שאינו עובד את האלוקים חיים, אין מעשיו הטובים נחשבים מאומה, ואין ייתכן איפוא רש וטוב לו. וכיו"ב כתב בשער הגמול: "אין לכופר בעיקר זכות לעולם, לפי שהוא עושה (דברים טובים) לשם כפרנותו, ולא לשם הקב"ה".

ומרן הגרי"ל בלאך ב"שיעורי דעת" ח"א (מאמר "תמים תהיה עם ד' אלוקיך") כתב על ענין שנאת הרשעים, שהוא רגש נשגב ביותר של קנאת כבוד לקונו, שלא רק שיהי' האדם רחום וטוב לב, אלא יקנא גם כן לעלבון האמת ויכאב לו כשהרשעה מתגברת, וישמח כי חזה נקם. ותיקון העולם ע"י אבדן הרשעה נותנת שלימות בנפשו ומעוררת בו שמחה רבה בראותו אור האמת וזרח והרשעים מורדי אור יאבדו, וכתב: ואל יחשוב האדם שהוא טוב לב באשר אינו שמח במפלתן של רשעים. כי אין זה ממעלת טובו, אלא מפני שלא נצטער במדה הראויה כשראה את דרכם צלחה להרוס ולאבד את הטוב והישר, ומשום כך לא ירגיש שמחה במפלתם, עכ"ל.

ומשל לזה הביא שם מיתרו אשר היתה בו מידה גדולה של אהבת ישראל ורחמים על העשוקים, אך לא היתה דעת התורה נוחה הימנו על אשר לא היתה בו במידה השרושה מסירות לד' יתברך בהכרת האמת ודבקות אל הנעלה והנשגב ולא שמח בראותו נקמת ד' ברשעים מרגיזי קל. (עיין שם בספורנו) ועל זה כתב ובאמת יש לדעת כי אלה הדורשים תמיד מתניות בענינים רוחניים ואינם סובלים את הקנאות בעד קדושת ד' אין זה מטוב ומעלת נפשם, כי אם מחוסר מסירות לד' וקדושת שמו וההוכחה לזה כי הלא אם אך יפגעו בכבודם או בממונם יקפידו ויתרגזו ולא יהיו מתונים כלל, הרי שאין המתניות באה אצלם מתוך אהבת הבריות, אלא מפני שלא יכאב ליבם על עלבון האמת וחילול ש"ש ח"ו. עכ"ל.

המשך בעמוד 6

"תורה ציווה לנו משה" תורה בגימטריה 611, שמתוך תרי"ג מצוות, תרי"א שמענו מפי משה, ואילו את שתי הדברות הראשונות שמענו מפי הקב"ה עצמו. וכתב הרמב"ן: שהיו שומעים הדיבור ממנו, ומבינים אותו כאשר יבינם משה. והכוונה בזה שיהו כולם נביאים באמונת ד' ובאיסור עבודה זרה... לפי שהם עיקר לכל התורה והמצוות. ובמוסף ר"ה, נזכר הפסוק "ד' אחד ושמו אחד", ומיד מוסיפים: "ובתורתך כתוב לאמר שמע ישראל ד' א' ד' אחד". והכוונה בתוספת זו שענין יחוד ד' הוא דבר דק ועמוק, ורק כלל ישראל מסוגל להבין על בוריה את המשמעות של "ד' אחד ושמו אחד".

והנה עבודת אלילים לא מצויה בינינו. ומטעם זה יש שסבורים, שאזהרת "לא תשתחוה להם ולא תעבדם", אינה כ"כ משמעותית בימנו. אכן טעות בידם, שאזהרת אלהים אחרים אינה דוקא לענין עץ ואבן, אלא האמת שמשמעות יחוד ד' היא לידע ולהאמין שאין בעולם שום ערך לאיזה שהוא אידיאל, יהיה כאשר יהיה, מלבד עבודת ד', ואין שלימות בעולם מלבד הדביקות בבורא עולם, וכבר טבע בחובות הלבבות את המטבע של "עושים בטניהם אלוהיהם", היינו שמי שרואה ערך כלשהו בהישגים גשמיים, הרי הוא עובד אלוהים אחרים, ובבחינת ע"ל.

וכיוצ"ב אלו שרואים "ערך" ב"לאומיות" בהישגי המדינה והצבא וכו', או ערך בהשכלה גדולה, הרי הוא בבחינת "עושים מדינתם אלוהיהם". וכיוצא בזה אם מוצא אדם "שלימות" ורואה ערך עצמי, במעשי חסד והטבה לבריות, מצד עצמם, הרי הוא סוטה מאמונת היחוד, שרק מי שעושה את כל אלה בתור עבודת הבורא. יש למעשיו ערך, אולם חלילה מלראות בהם ערכים מצד עצמם.

וכמו שאמר המסילת ישרים: "אחת שאלתי... שבתי בבית ד' כל ימי חיי, שרק זהו ה"טוב" וכל זולת זה שיחשבוהו ב"א לטוב, אינו אלא הבל ושוא נטעה". וזה כולל גם ערכים רוחניים כמו פעילויות שיש בהם מסירות למען העם והמולדת, הבריות והביטחון, שכיוון שאין באים כל אלו מכח עבודת ד', מחוסרי כל ערך הם, ואינם אלא "שוא נטעה". ועל שומרי תורה ומצוות, להזהר מאד שלא לייחס ערך לכל הנ"ל כאשר הם נעשים ע"י אנשים חילוניים, פן יפלו במלכודת ה"שיתוף הנסתר". אשר הזהירו מפניו בעלי המחשבה והמוסר התורני.

וכבר כתב רבינו החפץ חיים בהקדמת "נדחי ישראל", כי יש אנשים שטועים בנפשם לאמר, שבמה מטיבים עם אחרים ועושים צדקה וחסד, נחשבים עי"ז לישראל כשרים אף אם אין נזהרין בשארי מצוות התורה וכו'. וכתב על זה דפשיטא שגם אם היו מקפידים ממש בכל חלקי המצוות של בן אדם לחבירו, עדין טעות גדול אם יחשבו שיצאו ידי חובת יהודי, שהרי שורשי מצוות אלו נצטוו גם אומות העולם. (שהרבה מהם נכללים בענין גזל וזינים שנצטוו כל בני נח, וגם על מניעת צדקה וחסד מצינו שנעשו אנשי סדום). והעיקר, שהבדילנו הקב"ה מכל העמים הוא במה שקידשנו במצוותיו בדברים שהם שייכים רק לישראל, מפני שהם עם ד' ונחלתו, כמו מצוות מילה ותפילין וציצית ושבת ומועדים, שהם לאות שאנחנו עבדי אלוקי עולם. וכן במניעת אכילת דברים שאינם טהורים ונבילה וטריפה, מפני שנתקדשו ישראל להיות עם ד' הקרובים אליו.

והוסיף שם דברים נכוחים: ודע עוד אחי, דאלו האומרים שיוצאים ידי חובת איש יהודי בדברים שבין אדם לחבירו, בהמשך הזמן יחסר להם גם זאת, כי האיש המקיים כל חוקי התורה ומתחזק במידת החסד מחמת יראת אלוקים שנגעה בלבבו באמת, ומתכוין בזה לקיים רצון

”ששמת חלקי מיוש

והרי לכאורה רבי נחוניא בן הקנה היה אדם גאון. הוא בוודאי בכל מצב לא היה נהיה יושב קרנות. הוא בטח היה סוחר גדול או מרצה גדול, חבר כנסת, אולי אפילו ראש ממשלה. וכי הוא היה יושב קרנות ומבטל את זמנו במשחקים שטותיים?! אלא התירוץ הוא, שכל העולם כולו זה יושבי קרנות! גם הראשי ממשלה והחברי כנסת והעשירים הגדולים וכו', כולם בגדר יושבי קרנות הם! וזוהי כוונת דבריו, אם לא הייתי מיושבי ביהמ"ד הייתי יושב קרנות - כך צריכה להיות ההשקפה.

בזה צריכים להתחזק בעצמנו, ולחזק גם את הילדים. אומרים כבר ווארטים, אז צריך לחפש קודם להגיד דברים שהם בסגנון הזה. בין אם זה על פרשת השבוע, או סתם דברי חיזוק. לבטל אצלם את התשוקה להצלחה בעניני עוה"ז, ליצור שנאה וסלידה מאנשי הרחוב יושבי הקרנות, להראות שהם כלום, מגדולם ועד קטנם, כולם כאין ואפס נחשבו.

כמו שהחובת הלבבות אומר, שאינו מאמין שיש מי שהוא 'כופר' והוא בריא בנפשו. כי מי שהוא כופר, בהכרח הוא "מפגר" שאינו בריא בנפשו. כך צריך לחנך ולהשריש בלב, כפשוטו.

בהגדה של פסח אומרים: "כנגד ארבעה בנים דברה תורה". ישנן הגדות מצוירות עבור הילדים, שמציירים את הרשע כמין מפלצת, עם מקל חובלים, סכין וכלי משחית

וכד'. זה טעות! אישיות כעין ראש הממשלה צריך לשים שם! לא ציור מצחיק, דמות ערטילאית שלא פוגשים בה כלל. זוהי ההודאה של רבי נחוניא בן הקנה, שלא שם חלקו עם כל אלה. שאם לא הייתי בביהמ"ד, אז ממילא הייתי יושב קרנות - כך צריך לחשוב.

כתוב באבות (פ"ז מ"ד) "אל תתאוה לשולחנם של שרים, ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם". וכי באים לנחם אותו יותר חשוב? לא, לא זה כל העניין והכוונה בזה. אלא לומר לנו, שזה תנאי להצלחה בתורה. כי מי שמקנא בכל השרים והדומים להם ומתאוה לשולחנם, ממילא אינו מעריך דיו את מה שהוא השיג בתורה, ואם כן אינו יכול להצליח.

כשהתנא אומר "אל תתאוה לשולחנם של שרים", הכוונה היא שזה חלק מהתכונות הנדרשות מבן תורה. לעשות רק מה שצריך, גם בתנאים של "פת במלח תוכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן". ונאמר שם "שולחנך גדול משולחנם, וכתרך מכתרם". היינו שעליך לדעת, שאתה עושה את ה"עסק המוצלח" בעולם, ולא כל ה"מצליחנים המדומים, תחשוב שאתה עושה את העסק הכי טוב בעולם, יותר מכל השרים הללו. וכמו שכתוב, שהם כולם "רצים לבאר שחת". ואז תוכל לזכות לתורה.

כמה צריך להתחזק עכשיו באמונה, לקראת ראש השנה. שהרי זהו כל העניין בראש השנה - "מלכות שמים", ושאינן עוד מלבדו - אין עוד דברים אחרים.

כתוב (הושע יד, ג-ד) "שובה ישראל עד ד' אלוקיך כי כשלת בעוונך". אומר הבית הלוי "שובה ישראל", ואיך היא התשובה? - "עד ד' אלוקיך". כי כל העוונות שאתה עושה, ברור שיש יצר הרע, אך אם היית שלם באמונה לא היית חוטא. לכן התשובה צריכה להיות, שובה ישראל עד ד' אלוקיך, היינו שעליך להתחזק באמונה.

בפסוק אחר כך כתוב: "אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלוקינו למעשה ידינו" - מבאר הבית הלוי זהו ה"כשלת בעוונך", שבתחילה עשית ברית עם אשור, אח"כ הסוס הנשק, ואח"כ "אלוהינו למעשה ידינו". שהחוסר אמונה שלך הביאה אותך להידרדרות.

הכל מתחיל מאמונה. אם יודעים במאת האחוזים. שזה האמת היחידה, וזה הצלחה היחידה שיש בעולם זה משהו אחר, וזה מונע את ההידרדרות.

התפילה שאומרים בסיום מסכת וביציאתו מביהמ"ד (ברכות כ"ח ב'): "מודה אני לפניך וכו' ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות וכו'. הלשונות הנאמרים שם חריפים - "והם רצים לבאר שחת, שנאמר ואתה אלוקים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם" וכו'. ונשאלת השאלה מדוע מתבטא כל כך חריף על אלו שאינם מיושבי בית המדרש, ומה השייכות לשעת ההודאה, והרי די בזה שמודה לקב"ה שהוא עצמו זוכה להיות מיושבי ביהמ"ד, ומה עניינו כעת במצבם ובעונשם הקשה של אלו שלא זכו לכך.

אמנם הביאור הוא, כי אחד שזכה להיות מיושבי ביהמ"ד, אז כל החיים שלו בביהמ"ד, כל החיות שלו זה עוד דיבור של תוספות, ראשונים, קצות, רבנו חיים הלוי, רבי עקיבא איגר. כל סדר יומו סובב והולך על זה, חמש שש שעות רצופות בהתמדה וביגיעה, זה כל החיים שלו. ואז יש חשש שכאשר הוא יוצא החוצה מהכולל, הוא עובר ברחוב רבי עקיבא, והנה הוא רואה טורים של מכוניות, כולם מצפצפים וממהרים לאן שהוא, יש בנקים, רחוב מלא חנויות מסוגים שונים ומשונים. ואז יש חשש שפתאום הוא יכול להרגיש, כאילו חלילה יש עולם שלם בלי "קצות", בלי רבי עקיבא איגר. וזה יכול להוריד לו את כל מה שהוא רכש, בשעות האלה שהוא היה מונח בלימוד, פתאום הכל יכול לרדת חלילה.

לכן ביציאתו מביהמ"ד הוא צריך חיזוק, כשהוא הולך לצאת לרחוב הוא צריך חיזוק, לדעת מה לחשוב על האנשים האלה ברחוב. ומה אומרים לו לחיזוק? כי צריך לחשוב על האמת לאמיתה. אמנם הם מתנהגים יפה ובנימוס ונראה שהכל בסדר, אך אם אתה רוצה להיות שלם במה שאתה למדת בביהמ"ד, אתה צריך להבין שמה שמחוץ לביהמ"ד, כל ה"הם רצים", זה הכל "אנשי דמים ומרמה", בהם כולם יורדים והולכים לבאר שחת.

חז"ל השרישו בלומדי התורה, כי זה לא סתם לוקוסוס שכשאתה זוכה להיות מלומדי ביהמ"ד, שאתה עושה משהו יותר טוב מאחרים, אבל כולם גם טובים, כולם שומרי תורה ומצוות, אלא שאתה יותר גבוה מהם קצת. לא! אתה צריך לדעת להעריך את מה שאתה לומד, צריך שתדע את האמת, שאמנם כל העולם כולם רצים, אבל אתה רץ לחיי עולם הבא, ולאן הם רצים?! לבאר שחת! כל הרחוב כולם שקר, וכדי להילחם בשקר ושלא ישפיע עליך צריך לדעת את האמת.

ואם אנו רואים שזה עד כדי כך, צריך לחשוב על חינוך הילדים. הרי הילדים גם כן נמצאים בעוה"ז, אולי אפי' יותר מהמבוגרים. וכיצד הם לא יושפעו מכל האווירה שיש?! הרי הם עולם שלם, שהוא כולו "חוץ לבית המדרש"! הם קוראים את העיתון, אפילו עיתון חרדי כמובן, אבל זה לא משנה, שהם קוראים שם על כל העולם כולו - ארה"ב ואירן וכו' וכו'. וזה נראה כביכול דברים חשובים. צריך לחנך את הילדים להתחזק בהכרה שכל העולם כולו הוא הבל הבלים. להשריש בקרבם שרק תורה צריך לדעת, ושרק מי ששרוי בתוך ביהמ"ד יש בו חשיבות. כל אלו שמצולמים שם בעיתון, נשיאים, מלכים, שרי ממשלה וכל החשובים כביכול, הם מחוסרי כל ערך, והם רצים ל"באר שחת" - כל החיים שלהם, כל ההבלים שהם עסוקים בהם, לא שווים כלום. כך צריך לחנך.

כל אחד הרי מדבר עם ילדים בהזדמנויות שונות, בשבת בסעודות וכדו', אומרים כל מיני ווארטלאך. זה טוב, אבל צריך שיהיה גם דברים כאלה. כדי להחדיר את החינוך, צריך לדבר בקיצוניות. עלינו לראות ולהתבונן, מה כתוב כאן, מה הנוסח שרבי נחוניא בן הקנה היה אומר. "ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות". שאלנו כבר פעם מה זה יושבי קרנות? אנשים שיושבים ומשחקים. [בילדותי עוד היו דברים כאלה שהיו יושבים ומשחקים, אצל הערבים זה עד היום קיים]. אז מה רבי נחוניא בן הקנה אומר? שהוא מודה להקב"ה שהוא בבית המדרש, כי אחרת הוא היה יושב קרנות!

כתוב שב'על חטא' מכים על הלב. והטעם, כותב המשנ"ב שאומרים כביכול ללב "אתה גרמת לי לחטוא". הרי אנו יודעים שכל החטאים מגיעים מהיצה"ר בכל מיני שטחים. הריי כתוב "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" לבבכם - זה אמונה, עיניכם - תאוות. ואנחנו לכאורה חושבים שכל החטאים מגיעים מהתאוות, אם כן היה צריך לדפוק על העיניים לא על הלב. שהרי הלב הוא ענין של אמונה. עיניכם הם התאוות.

אלא אומר המשנ"ב, שאנו אומרים ללב "אתה גרמת לי לחטוא". דהיינו שאם היה אמונה במאה אחוז, לא היו חוטאים, למרות כל הפיתויים של היצר הרע.

וזה הכוונה "שובה ישראל עד ד' אלוקיך", שאל תחשוב שחטאת בגלל כל מיני יצר הרע. ודאי שהוא גם נכון. אך אתה צריך תשובה על האמונה, כי זה היסוד לכל.

אם היינו בטוחים חזק בכל הדברים האלה, שכל אלה שאנו רואים בחוץ כולם הולכים לבאר שחת, וכולם אנשי דמים ומרמה, ואין בדרכם מאום. אז היינו יותר דבוקים בתורה, באמונה, בהשקפות נכונות. ולכך אנו אומרים ללב "אתה גרמת לנו לחטוא".

איתא ביומא (דף פ"ו א) "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד", תשובה צריכה להיות "עד כסא הכבוד", עד שורש ויסוד האמונה, להתעמק עד הסוף, עד היסוד. כל הקלקולים שיש, מגיעים מהחיסרון אצלך שחסר ב"עד ד' אלוקיך".

הנביא אומר (ירמיה ד, א) "אם תשוב ישראל אלי תשוב". והביאור הוא, אל תחשוב שאתה דופק על הלב "על חטא" שלם, עם כל מיני עבירות שבזה יצאת ידי חובה. שכן "אם תשוב", אם אתה רוצה באמת לשוב בתשובה, אז הדרך ההכרחית הינה - "אלי תשוב". "אלי", לאמונה, רק כך תשוב אל ד'. אנחנו צריכים להתחזק כשעוד שבועיים ר"ה, להתחזק ולחשוב על כל הדברים האלה.

שמענו מן המשגיח, על דברי הנביא (הושע יד, ג) "קחו עמכם דברים ושובו אל השם". הנביא אומר "דברים", וישנם ששומעים וכשמגיעים הביתה שוכחים הכל. ועל זה מצווח הנביא ואומר: "קחו עמכם דברים", קחו אתכם את זה, תחשבו על זה עוד הפעם, תדברו על זה, קחו עמכם את הדברים ושובו אל ד'.

עוד אמר המשגיח, שמי שהוא בגיל שמונים וחושב שאמונה הוא כבר למד בגיל חמש עשרה, זה מסוכן מאד. צריך לחזור על זה כל החיים, כל פעם מהתחלה, כאילו שהוא לא יודע כלום. לשנן שוב ושוב שיש "בעל הבירה", מי ברא את העולם, מה התכלית של בריאת העולם. לחזור כל הזמן על היסודות של כל הדברים שנקראים פשוטים, עוד הפעם לבסס.

במשנה באבות (פ"ד מכ"ב) אמרו: "לידע להודיע ולהיודיע שהוא הקל ברוך הוא" וכו', בעניני אמונה. מה הם הדברים הללו? מהו כפל ושילוש הלשון? "לידע" - הכוונה תשמע מאחרים, אבותיך ורבותיך, "להודיע" - הכוונה היא שאחרי שתשמע את זה, תודיע ותלמד גם לאחרים. אמנם מהו "להיודיע"?

יש שמסבירים שהכוונה שבעולם תוודא האמת, שאז זה יהיה ברור. אבל הברטנורא אומר, שהכוונה "להיודיע" - שאתה עצמך תכיר את זה. אחר שהוא שמע מאחרים וקיים "לידע" ואח"כ גם קיים "להודיע" וללמד לאחרים, ובכל זאת אינו מספיק. לא מספיק שיהיה "וידעת היום", אלא צריך גם "והשבות אל לבבך", לחזור על זה עוד ועוד, להיות משוכנע

בפנימיות הלב, שכל מה שבני אדם מעריכים בעולם הכל הבל הבלים, הכל זה באר שחת. שכל מי שלא זכו להיות בבית המדרש, הם חסרי תרבות, ומשוללי ערך לחלוטין. כל הדברים שכתובים בתפילת רבי נחוניא בן הקנה, שהכל זה שום דבר.

וכמו שהזכרנו בשם החובת הלבבות, שמי שלא ברור בדרך הזו הוא לא בריא בנפשו. זה נקרא "להיודע", להכניס בתוך הלב שזה אמת. וזה תשובה של "שובה ישראל עד ד' אלוקיך", באמונה. וממילא זה יתקן את כל החסרונות והפגמים שיש לו. ומי שחזק בזה, ימלט מכל מה שקורה בדור הזה. ומי שחזק בזה, הוא מבין לבד והוא מרגיש את החסרונות.

בדומה לזה יש בחובת הלבבות (בהקדמה ד"ה האחד מהם). שהנה כתוב בתורה: "כי יפלא ממך דבר למשפט, בין דם לדם, בין דין לדין ובין נגע לנגע וקמת ועלית". ואומר הגר"א, שבשלושת הדברים האלה כלולים כל דיני התורה, שהם אסור ומותר, חייב ופטור, טמא וטהור. שלשה סוגים של הלכות. דם לדם - אסור ומותר, דין לדין - חייב או פטור, נגע לנגע - טהור או טמא.

ומעיד החובת הלבבות, שלכאורה חסר כאן את העניינים של האמונה, של הלכות דעות וחובות הלבבות, מה שקוראים היום השקפה, כל המוסר. ולכאורה הרי גם בזה יש הרבה שאלות מה להאמין מה לא להאמין, ועוד כהנה וכהנה בכל דרכי עבודת ד'.

אמנם בירושלמי כן כתוב, "כי יפלא ממך דבר, דבר זו הגדה". ואפשר שזו באמת הכוונה, אבל זה לא מפורש כמו שאר חלקי התורה. והלא דבר הוא.

ומבאר החובת הלבבות, שכל הדברים הללו שכתובים בין דם לדם, בין דין לדין ובין נגע לנגע, כל העניין הוא לקבל הכרעה ולדעת מה לעשות הלכה למעשה. יש שאלה בהלכה, באיסור והיתר או בענייני ממונות או בדיני טומאה וטהרה, אז שואלים ומקבלים הכרעה, ועל זה הזהירה התורה בלאו של "לא תסור ימין ושמאל". וגם אם השואל לא תמיד מבין את החילוקים, ולא יודע את יסוד ההכרעה. אין שום נפקותא. שאלת ויש לך תשובה, וכך צריך לעשות למעשה.

אבל בעניני אמונה והשקפה וכדו', בהלכות דעות וחובות הלבבות, לא מספיק ששמעת מה צריך להאמין. צריך להרגיש את האמונה, להתעמק בזה ולהבין את זה טוב. ואחרי שרוכש ומזדהה בפנימיותו עם האמונה הזו, הוא מסתכל על העולם בעיניים של התנאים, שתרבות אחרת מאשר אמונה, אינה אלא "באר שחת" של יצורי אנוש הקרובים לבעלי חיים, שהכל הבל הבלים, ואין בהם כלום. אז כשמכיר ומרגיש את זה, הוא ממילא נהיה נקי גם בהשקפות ובהכל. בלי זה, נכנסים כל מיני דברים אחרים.

וגם צריך לחנך את המשפחה ככה, ובפרט את הילדים. ולחפש לכתחילה דוגמאות של כאלה דברים, איך לחנך את הילדים ולהשריש את זה בליבותיהם הרכים. לבטל את כל ענייני העולם הזה, לבטל את כל אנשי העולם הזה, שאמנם נראים לפעמים נוצצים, אך אין בהם ממש.

ועל ידי זה נקיים "השיבנו ד' אליך ונשובה", כי רק כך חוזרים בתשובה, רק בדרך זו יכולים להשתנות. אם היה אצלנו בשלימות העניין הזה, לא היו כאלה סטיות. כל המקור של החטאים, זה שחסר לנו בהבנת ובהירות העניינים האלו. הקב"ה יעזור שנזכה לחזור בתשובה, ונזכה ליום הדין בעז"ה לכתובה וגמר חתימה טובה.

"אבל בעניני אמונה והשקפה וכדו', בהלכות דעות וחובות הלבבות, לא מספיק ששמעת מה צריך להאמין. צריך להרגיש את האמונה, להתעמק בזה ולהבין את זה טוב. ואחרי שרוכש ומזדהה בפנימיותו עם האמונה הזו, הוא מסתכל על העולם בעיניים של התנאים, שתרבות אחרת מאשר אמונה, אינה אלא "באר שחת" של יצורי אנוש הקרובים לבעלי חיים, שהכל הבל הבלים, ואין בהם כלום. אז כשמכיר ומרגיש את זה, הוא ממילא נהיה נקי גם בהשקפות ובהכל. בלי זה, נכנסים כל מיני דברים אחרים."

